

Міжнародне наукове співробітництво було і є одним із пріоритетів діяльності української Академії наук – це підтверджують понад 120 міжнародних документів про співпрацю з науковими структурами 50 країн світу. Докладно про стан і перспективи міждержавної наукової діяльності газеті «Урядовий кур'єр» розповів віце-президент НАН України академік А. Загородній.

– Анатолію Глібовичу, які кроки здійснює академія для інтеграції у світовий науковий простір?

– З-поміж найдинамічніших напрямів цього співробітництва – зв'язки з країнами ЄС. Упродовж останніх років у межах рамкової програми РП-7, маючи статус країни-партнера, Україна брала участь у виконанні 97 проектів. За цей час отримано близько 27 млн євро, а науковці академії виконали спільні дослідження на суму понад 10 млн євро. Найбільше проектів належить установам відділень фізики й астрономії, фізико-технічних проблем матеріалознавства та інформатики.

Ефективно розвивається співпраця й з іншими країнами. Зокрема, зміцнилися наукові зв'язки з КНР. Активні учасники українсько-китайського співробітництва – Інститути математики, проблем реєстрації інформації, проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича, геологічних наук, біохімії ім. О. В. Палладіна, кібернетики ім. В. М. Глушкова, Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем.

Чільне місце у наукових контактах з Францією належить співпраці з Національним центром наукових досліджень (CNRS). Головні напрями спільної роботи: математика, фізика, матеріалознавство, хімія, біологія, молекулярна біологія. Кожні два роки проходить конкурс спільних проектів з наукового обміну, виконують проекти щодо міжнародних наукових об'єднань. Чимало проектів реалізовували в межах Програми міжнародного наукового співробітництва PICS, яку CNRS пропонував своїм зарубіжним партнерам.

У червні 2015 р. підписано Угоду про створення асоційованої міжнародної лабораторії у галузі фізики високих енергій «Розробка обладнання для експериментів на прискорювачах та методи прискорювання». Це нова форма спільних проектів між НАН України та CNRS.

Плідна також співпраця з Польською академією наук. Підтвердження цього – реалізація 68 спільних проектів у різних галузях науки, започаткування спільної премії НАН України і ПАН, а також відкриття наприкінці 2014 р. представництва «Польська академія наук» у Києві.

Загалом участь наших науковців у міжнародних програмах та ініціативах постійно розширюється. Так, у 2014 р. завдяки активній позиції та успішним переговорам з відповідними структурними підрозділами Європейської комісії, зокрема Спільним дослідним центром ЄК, нашу академію визначено

відповідальною з реалізації в Україні всіх 11 напрямів Стратегії ЄС щодо Дунайського регіону, і вже розпочато роботу.

– Які перспективи для вітчизняних науковців відкриває набутий Україною статус асоційованого учасника Програми ЄС «Горизонт-2020»?

– Підписання Угоди про асоційоване членство України в Програмі ЄС «Горизонт-2020» – це, безумовно, велика подія в житті наших науковців. Вона відкриває нові можливості для входження в європейський дослідницький простір. У вересні цього року я мав змогу взяти участь у засіданні Програмного комітету «Стратегічна конфігурація “Горизонту-2020”» у Брюсселі. Надзвичайно приємно, що вперше наша держава була представлена на такому заході не як країна-партнер, а на одному рівні з іншими європейськими країнами і отримала право участі в обговоренні, прийнятті та ухваленні рішень. На жаль, тоді серед тих, хто виграв проекти, Україна ще не значилась. Я це пов’язую з тим, що асоційованим членом наша держава стала лише у серпні після ратифікації угоди, і це зумовило певні юридичні та процедурні неузгодженості при поданні заявок. Але зараз уже є перші результати – 56 проектів за участі українських науковців. І це лише початок.

Програма «Горизонт-2020» значною мірою спрямована на підтримку інноваційних розробок: розроблення нових технологій і розвиток інфраструктури, дослідження в галузі нано-, біо-, ІКТ-технологій, нових матеріалів, космосу, а також проекти, пов’язані з дослідженням питань сталого розвитку. Як бачите, наші науковці мають багато можливостей для участі у цій програмі. Для поширення інформації про конкурси серед усіх зацікавлених та надання консультацій у нашій академії створено дев’ять національних контактних пунктів з певних напрямів.

– У відносинах зі ще одним європейським дослідним центром – ЦЕРНОм – зараз певна пауза. Угоду щодо надання нашій державі статусу асоційованого члена цього закладу підписали ще у 2013 р., проте її не нотифікували й досі. Чи співпраця з ЦЕРНОм і надалі буде одним із пріоритетів міжнародного наукового співробітництва?

– Співпраця з цим центром виявилась дуже плідною. Багато українських науковців брали участь в експериментах на Великому адронному колайдері, що мали амбітну мету з’ясувати чимало засадничих питань світобудови. Зокрема, дати відповіді на запитання, чи може існувати кварк-глюонна плазма, чи може бути так звана нова фізика за межами стандартної моделі, чи існує бозон Хігса – частинка, що забезпечує генерацію маси. На останнє запитання отримано позитивну відповідь, і ми можемо пишатися тим, що наші колеги з ННЦ «ХФТІ» і НТК «Інститут монокристалів» причетні до цього відкриття. Науковці Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України активно долучилися до розроблення концепції і пошуку кварк-глюонної плазми. Уперше в історії українські вчені змогли взяти участь у найновітніших експериментах з

фізики високих енергій і вже стали співавторами понад 200 публікацій за результатами експериментів. Дуже важливо, що наші інститути роблять свій внесок не лише в суто дослідницьку частину діяльності ЦЕРНу, а й долучилися до створення детекторів колайдера, зокрема до створення стріпового та дрейфового шарів внутрішньої трекової системи детектора ALICE, а сцинтилятори, виготовлені в НТК «Інститут монокристалів», забезпечують роботу детектора CMS. Зауважу, що українські сцинтилятори широко застосовують на найновітніших прискорювачах світу.

По суті, наші вчені давно й усталено інтегровані в діяльність багатьох міжнародних наукових центрів і об'єднань. Науково-технічне співробітництво не має географічних меж і кордонів. Співпраця з ЦЕРНом розпочалася задовго до підписання Угоди про набуття Україною статусу асоційованого члена цього центру. Тому вона буде й надалі з-поміж пріоритетів у міжнародній діяльності академії.

За домовленістю з дирекцією ЦЕРНу офіційне набуття Україною асоційованого членства має відбутися в жовтні 2016 р. Отже, щоб співпраця була якомога ефективнішою, потрібно ще раз виважено оцінити як позитивні наслідки, так і проблеми, що супроводжуватимуть таке членство, сформулювати програми спільних досліджень, передбачити підготовку кадрів, визначити джерела фінансування. При цьому потрібно виходити з наявних матеріальних і кадрових ресурсів наукових установ і можливостей державних інституцій підтримувати розвиток досліджень у галузі фізики високих енергій. Усе це має бути враховано в «дорожній карті» розвитку співпраці Україна – ЦЕРН, яку нині розробляють за участі НАН України.

– *Щодо географічних меж і кордонів... Науку, попри її інтернаціональність, не оминув відгомін воєнних дій на Сході України. Як це вплинуло на українсько-російські наукові відносини?*

– Війна на Сході України та анексія Криму унеможлиблює співпрацю між науковими установами й організаціями наших країн. Вона ймовірна лише між окремими вченими. Щодо особистих контактів з російськими науковцями, то їх не заборонено підтримувати, зважаючи при цьому, наскільки це відповідає національним інтересам і наскільки досліджувана проблема важлива й актуальна. Це кожен вирішує індивідуально. Співпраця між ученими, які працюють над ключовими науковими проблемами, була і буде. Але наші вчені мають враховувати, що нині змагання триває фактично на полі бою, де конкурують технології, наукоємні виробництва та прикладні результати.

– *Ще одна важлива подія – сьогодні починається засідання Ради Міжнародної асоціації академії наук. Розкажіть про цей напрям співпраці академії.*

– Міжнародну асоціацію академії наук заснували у 1993 р. на установчих зборах, які відбулися в Києві. Це неурядова міжнародна організація, що

об'єднує національні академії наук України, країн СНД, В'єтнаму та Грузії, а також відомі у світі наукові організації, університети і фонди.

Ініціатором заснування МААН був президент Національної академії наук України академік Б. Патон, який і очолює асоціацію всі ці роки.

На рахунку МААН багато вагомих і корисних справ. Вона стала авторитетною організацією. Заслужують на увагу плідні її зв'язки з ЮНЕСКО, започатковані 2003 р. в результаті відповідного рішення останньої. Нині МААН – офіційний партнер ЮНЕСКО з консультативним статусом. В Україні це єдина міжнародна неурядова організація з таким статусом.

Співпраця Міжнародної асоціації академічних наук з цією спеціалізованою установою ООН, зокрема фінансова допомога ЮНЕСКО, дала змогу МААН провести в Україні, передовсім у Києві, близько 10 великих міжнародних симпозіумів, в яких брали участь відомі організатори науки, науковці й фахівці, зокрема Європейського Союзу, представники міжнародних організацій і владних структур. За фінансової допомоги ЮНЕСКО побачили світ чимало видань МААН та НАН України, відбувся міжакадемічний обмін ученими.

Зазначу важливість цілеспрямованої роботи Міжнародної асоціації академії наук з відновлення, збереження і розвитку наукових зв'язків на регіональному рівні. Це зумовлює певну відповідальність членів асоціації – потрібно зберегти цей неабиякий механізм міжнародного наукового співробітництва *(Призглей М. Інтерв'ю віце-президента НАН України академіка А. Г. Загороднього газеті «Урядовий кур'єр» // Національна академія наук України (<http://g.ua/DArP>). – 2015. – 20.10).*